

Wereldstad Heeft Britse Coventry het antwoord op het dichten van gezondheidskloof?

Ongelijkheid bestrijden, daar begint alles mee

Hoe lager je op de sociale ladder staat, hoe korter en ongezonder je leeft. Die 'gezondheidskloof' bestaat vrijwel overal. De Britse stad Coventry maakt er al meer dan tien jaar een missie van om de kloof te dichten. Schiet het op? En kan Amsterdam er wat van leren?

Roxane Soudagar
COVENTRY

Meer dan 1 miljoen Britten zijn tussen 2011 en 2021 vroegtijdig overleden door een combinatie van armoede, bezuinigingen en corona. Die grimmige conclusie trok het Britse Institute of Health Equity (IHE) afgelopen maand uit een groot onderzoeksrapport. Het is de zoveelste keer dat het instituut, geleid door professor Michael Marmot, aan de bel trekt over het verband tussen ongelijkheid en gezondheid in het Verenigd Koninkrijk.

In 2010 toonden ze met een destijds baanbrekend rapport, *The Marmot Review*, aan dat Britten in de armste wijken van het land gemiddeld 7 jaar korter leefden dan landgenoten in rijke gebieden, en gemiddeld 17 jaar langer met een beperking moesten leven. Tien jaar later was de situatie alleen maar verder verslechterd, vooral door bezuinigingsmaatregelen.

Die 'gezondheidskloof' bestaat overal – ook in Nederland. Eind januari riep de Sociaal-Economische Raad het kabinet nog op hier meer aan te doen; de armste mensen in Nederland leven gemiddeld 8 jaar korter dan de rijkste mensen, en hebben gemiddeld zelfs 24 minder gezonde levensjaren.

In *The Marmot Review* kwam het IHE al met een reeks aanbevelingen om die gezondheidskloof te dichten; het stadsbestuur van de Britse stad Coventry zag er wat in, en kroonde zichzelf tot Marmot City. Coventry, waar zo'n 345.000 mensen wonen, is een industriestad waar in de jaren 70 en 80 veel arbeiders – waaronder veel arbeidsmigranten – naartoe trokken. Een groot deel van de inwoners heeft daarom een migratieachtergrond, en de stad kent veel armoede.

Marmot City

Door zichzelf Marmot City te noemen heeft het stadsbestuur niet opeens een zak geld of concrete beleidsinstrumenten in handen, zegt Alicia Phillips, programmamanager publieke gezondheid bij de gemeente Coventry. Het is vooral een beleidskader, zodat alle organisaties die zich bezighouden met ongelijkheid, richting een gezamenlijk doel werken.

Volgens de Marmotaanbevelingen moeten (lokale) overheden streven naar baan zekerheid, goed onderwijs, een gezonde levensstandaard, sterke gemeenschappen en extra aandacht voor de vroege kindertijd. In 2020 kwamen er nog twee aanbevelingen bij: de aanpak van racisme en een gezond en duurzaam milieu.

Ja, dat klinkt erg breed – alsof het gaat om het elimineren van (kansen)ongelijkheid en armoede, en niet om gezondheid. Maar dat is ook precies het punt wat *The Marmot Review* onder de aandacht moest brengen: niets is slechter voor je gezondheid dan armoede. "De gezondheidskloof gaat niet om toegang tot zorg of een gezond dieet, maar om de sociaaleconomische

→ Op een landelijke index van meest achtergestelde gebieden is Coventry er 22 plekken op vooruitgegaan.

omstandigheden waarin je leeft," zegt Angela Baker, gezondheidsconsultant voor Coventry. Of zoals Phillips het zegt: "Als je ongelijkheid bestrijdt, volgen de gezondheidseffecten vanzelf."

Chronische stress

Dat geldt ook in Nederland, zegt Karien Stronks, hoogleraar publieke gezondheid aan het Amsterdam UMC. "Het grove plaatje is dat een lagere positie op de sociale ladder gepaard gaat met allerlei omstandigheden die slecht zijn voor je gezondheid." Denk aan zwaar fysiek werk, kwetsbare wijken met meer luchtvervuiling en minder groen, kleinere huizen met meer vocht, een ongezond dieet omdat gezond eten meer geld zou kosten én omdat in arme wijken vaak een minder gevarieerd en gezond horeca-aanbod is. Bovendien kan leven in armoede tot chronische stress leiden, wat funest is voor je gezondheid.

Die kennis is in principe wel aanwezig, maar toch gaat het in de praktijk nog wel eens mis, zegt Stronks. "Dan worden mensen toch vooral

individueel bij de hand genomen om hun leefstijl aan te passen." Ze noemt bijvoorbeeld de gecombineerde leefstijlinterventie (GLI), een landelijk programma voor mensen met overgewicht. "Dat zet heel erg in op gedragsverandering, terwijl je wéét dat als de fundamentele oorzaken niet worden aangepakt, dat gedrag waarschijnlijk weer terugvalt zodra het programma eindigt. Je moet het allebei doen: gedragsverandering ondersteunen én de fundamentele oorzaken aanpakken."

Coventry heeft nog geen cijfers over eventuele kleinere verschillen in (gezonde) levensjaren, maar sociaaleconomisch is er zeker vooruitgang. Op een landelijke index van de meest achtergestelde gebieden in het land, is Coventry er 22 plekken op vooruitgegaan – de meeste steden schoten hooguit 2 plekken omhoog. Ook de wijken met de meeste armoede zijn er relatief op vooruitgegaan in die vier jaar.

Het aantal mensen zonder baan of opleiding is gezakt van 6,8 naar 3,5 procent van de inwoners – landelijk is dat aantal met 1 procentpunt ge-

Wereldstad
Er is geen stad als Amsterdam, maar veel zaken waar wij ons druk om maken, spelen ook elders in de wereld. In de serie *Wereldstad* onderzoeken we hoe andere steden daarmee omgaan.

De gezondheidskloof in Amsterdam

Ook in Amsterdam zijn er flinke gezondheidsverschillen: inwoners van Zuidoost leven gemiddeld 6 à 7 jaar korter dan inwoners van Zuid, en het verschil in gezonde levensjaren is nog groter. Dat heeft te maken met inkomensongelijkheid en de kwaliteit van de wijk, maar ook etnische achtergrond speelt een rol. Uit grootschalig onderzoek van het Amsterdam UMC en de GGD, het onderzoek van Helius, bleek dat depressies, diabetes en hartkwalen meer voorkomen onder

Amsterdammers met een migratieachtergrond. Het precieze verband wordt nog onderzocht, zegt Stronks. "Het vermoeden is dat het deels genetische aanleg is, deels komt door de stress van het leven in een nieuw land, en deels doordat discriminatie ook tot een groter risico op depressie kan leiden." Amsterdam doet al veel om die kloof te dichten, zegt Stronks. Zo wordt er gekeken naar de juridische mogelijkheden om als gemeente inspraak te hebben op

het winkelaanbod in een wijk, als er te weinig gezonde opties zijn. Samen met zorginstellingen, Zilveren Kruis en Cliëntenbelang heeft de gemeente het project Amsterdam Vitaal & Gezond opgezet, bedoeld om gezondheidsverschillen te verkleinen. "En bestaanszekerheid is een belangrijk thema voor dit college – als ze erin slagen om die te vergroten, zal het ongetwijfeld de publieke gezondheid ten goede komen."

→ Een medewerker van de Voedselbank in Coventry. FOTO OLI SCARFF/ANP/AFP

daald. Phillips wijdt dit aan het succes van The Job Shop, die in 2013 werd opgezet. "Het idee is: The Job shop is er in principe voor iedereen, want we plaatsen gewoon vacatures. En afhankelijk van je situatie kun je extra hulp krijgen." Zo heeft de een alleen wat sollicitatietips of extra zelfvertrouwen nodig, en de ander intensieve begeleiding vanwege een arbeidsbeperking.

Dat Coventry dit thema anders aanpakt dan veel andere steden, blijkt ook uit de samenwerking met de NHS, de Britse gezondheidsdienst, zegt Baker. De NHS heeft in vrijwel elke stad bepaalde focusgroepen die extra aandacht krijgen. Meestal gaat het om groepen met bepaalde ziektebeelden, maar in Coventry zijn het de armste 20 procent, de chronisch werklozen, en bijvoorbeeld mensen met een Zuidoost-Aziatische achtergrond, omdat zij meer kans lopen op jonge leeftijd hart- en vaatziekten op te lopen.

Dit betekent allemaal niet dat Coventry geen armoede of gezondheidsverschillen meer kent – maar Phillips is ervan overtuigd dat zolang er vooruitgang te zien is, het belangrijk is om door

te zetten. "Bestuurders hebben vaak de neiging om altijd de laatste oplossing te willen, en als het niet direct werkt, weer iets nieuws te proberen. Maar je moet ook de moed hebben om bij een plan te blijven, mensen eraan te laten wennen, en het de tijd te geven – ongelijkheid is niet zomaar even opgelost."

'Je moet zowel gedragsverandering ondersteunen als de fundamentele oorzaken aanpakken'

Brussel geeft Polen zijn miljarden, maar wellicht wel wat snel

Ekke Overbeek
WARSCHAU

Het is een mijlpaal voor de regering-Tusk. Vrijdag gaf de Europese Commissie miljarden uit het covid-herstelfonds vrij, die ze de vorige Poolse regering had onthouden. Te vroeg, meent de een. Hypocrisie, roept de ander. Want met de hervormingen wil het nog niet vlotten.

"Hebbes!" zei de Poolse premier Donald Tusk, glunderend als een schooljongen die zijn langverwachte sinterklaascadeau had uitgepakt. Europese Commissievoorzitter Ursula von der Leyen, die naast hem stond, had net aangekondigd dat Polen alsnog 60 miljard euro uit het covidherstelfonds en 76 miljard euro uit structuurfondsen mag incasseren. Het grootste succes van de regering-Tusk tot nu toe.

Drie jaar lang was die 136 miljard euro bevroren geweest omdat Polen zijn burgers volgens de Europese Commissie en het Europees Hof van Justitie geen onafhankelijke rechtsspraak garandeerde. De rechts-populistische partij Recht en Rechtvaardigheid (PiS) dat het land tot 13 december regeerde, weigerde haar greep op de rechtbanken op te geven.

Sinds Tusk premier is, waait er een andere wind. Als voormalig voorzitter van de Europese Raad wekt hij vertrouwen in Brussel. "We zijn onder de indruk van de Poolse inspanningen om de rechtsstaat te herstellen," aldus een opgewekte Von der Leyen vrijdag in Warschau.

Speeltuin

Ondanks al die inspanningen zijn er vooralsnog weinig concrete resultaten. Rechters worden nog altijd benoemd door een politiek orgaan. Mensen die dit ongrondwettelijke orgaan tot rechter heeft benoemd worden nog altijd niet getoetst op hun politieke onafhankelijkheid. Het constitutionele hof is nog altijd een speeltuin voor oud-PiS-politici en aanhangers van die partij. En nog steeds 'disciplineert' een illegale afdeling van het hooggerechtshof rechters die het nationaal-populistische PiS onwettig waren.

Juristen en rechters waarschuwen dat Brussel niet te snel overstag moet gaan. 'Als de Europese Commissie besluit geld uit te betalen op basis van de aankondiging dat de wetgeving wordt aangepast, zullen er onmiddellijk vragen rijzen of het bevroren van de

fondsen eerder niet politiek gemotiveerd was', schreef advocaat Eliza Rutynowska al in november.

Tusk krijgt krediet dat zijn voorgangers niet kregen. Meten met twee maten, meent de PiS-oppositie. "De verzekering van Von der Leyen dat in Polen nu alles dik in orde is, laat de hypocrisie van de Europese Commissie zien," zei PiS-parlementariër Kacper Plazynski. "Het laat zien dat het helemaal niet gaat om hervormingen, maar om PiS van het politieke toneel te verwijderen."

Tussen twee vuren

Maar anders dan zijn voorgangers is het gebrek aan hervormingen bij Tusk geen gebrek aan politieke wil. Het is nog altijd PiS – in de hoedanigheid van president Andrzej Duda – dat dwarsligt. De wetwijzigingen die de rechtsstaat herstellen, moeten langs Duda voor goedkeuring en die heeft verklaard alle nieuwe wetgeving te zullen vetoën.

Tusks minister van Justitie, Adam Bodnar, probeert daarom veranderingen door te voeren zonder dat daarvoor een wet – en dus de handtekening van Duda – nodig is. Maar hij zit tussen twee vuren. Zijn achterban eist dat er korte metten wordt gemaakt met de juridische erfenis van PiS, terwijl critici – PiS voorop – al zijn maatregelen afdoen als strijdig met de grondwet.

Vorige week ontvouwde Bodnar in Brussel een stappenplan om de Poolse rechtsstaat te herstellen. Cruciaal is de deadline: eind 2025. Duda is met ingang van de zomer van 2025 geen president meer. Met andere woorden: de regering-Tusk belooft de echte hervormingen over anderhalf jaar door te voeren.

'Het gaat niet gaat om hervormingen, maar om PiS van het toneel te werken'

→ De Poolse premier Donald Tusk (l) met Commissievoorzitter Ursula von der Leyen op hun persconferentie in Warschau. FOTO WOJTEK RADWANSKI/AFP